

može se govoriti kao o dnevniku koji sadrži spisateljske vežbe i zadatke, u koji ona beleži događaje iz svakodnevice od buđenja do povećanja. Naslovi su koncizni, svedeni na temu. Odmah je jasno o čemu se radi: trideset priča o nestašicama i drugim neugodnostima, o cirukusu, o nosevima, o zarazama, o zakašnjenjima, o sapunskim operama, o zaboravnosti, o navici, o prijateljstvu, o vetrovima i roletnama, o praznicima, o Romima i o smrti. Nalik poznatim radio-časkanjima Porodice Jovanović.

Kako ovo nije komentar za Radio Beograd a knjiga Vesne Egerić nije sinopsis za Jovanoviće, moramo se pozabaviti uspostavljanjem književnih značenja i struktura.

Elementi pažljive kompozicije su tu: *ekspozicija* — dijaloško izlaganje; *argumentacija* — filovanje događajima iz života jedne porodice i, stim u vezi, *deskripcija* — karakteristično za prozu koja opaža samo pomoću čula, plus logičko zaključivanje i *narracija* po određenom rasporedu. Želi se postići pitka, komunikativna proza, bez disonanci. Ali tako se ostaje i bez konotacija koje bi bogatije njen jezik, pobuđivale čitalačku radoznalost i implicirale nove vrednosti i višesmileno. Sve je sinhronizovano do te mere da priča prelazi u dosadu.

Koga još mogu da uzbuđuju estetsko-moralne pouke i kvazi-životna mudrovanja, tipa: »E, moj sine, odrastanje je dug i dosadan proces«, (str. 53.) »Prisnost je nestala kao pojam«, (str. 7.) »Život nije cirkus, pa da ti bude stalno zanimljiv«, (str. 10.) »Ljubav je ipak zaraza, samo što nije prelazna, zaključio sam« i »Volela bih da vas boli kao što mene boli, onda biste shvatili«, na (str. 21) itd?

Tako eksplicitno izražavanje ima tenziju da bude i duhovito. Uglavnom ne uspeva. Primera je napretek: »Nema kafe, nema deterđenta, nema mesa, a i za toalet papir će izgleda da uvode porez na luksuz« (O nestašicama i drugim neugodnostima); »Ja sam imao prijatelja, ali su njega zvali DRUG. Ime mu je bilo Mile Deronja. Svi u razredu su ga zvali Šeronja . . . Ko je ovaj bradonja? 'upita deda. 'Čarls Darwin!, 'Ima bradurinu kao četnik. 'I Isus Hrist je imao bradu, 'podseti majka dedu. 'Žato šu ga i razapeli na kršt, 'reče deda«. (O prijateljstvu). Za humor je, izgleda, zadužen deda koji ne ume da izgovori »s« i »z«, cinik, filozof iz dokolice: »Ma šta je to sreća? reče majka. 'Sreća je kad nema nešreće, 'reče deda«. Premalo za duhovito štivo. Srodnije kolportazi, ograničenog književnog opsega, vrlo potrošenog modela pisanja i pričanja. Stvarnost je interpolirana, a takvim veštačkim umetanjem ne postiže se ni aktuelnost ni angažman. Neubedljiv alibi za literarnog početnika.

Plus

»Radostan, svečan / Nezavršen«, poslednji stihovi iz knjige »Osnivanje gradova«, pravi su atributi za Aleksandra Carića, mladog pesnika iz Novog Sada. Knjiga kojom je startovao implicira poetski talent i iskustvo, semiotički otencijal i duhovnost, umesto sentimentalnosti i ispraznosti (tih čestih početničkih grešaka), čak i u temama koje su ljubavne, sasvim lične, intimne. Pesme su osmišljene i objedinjene ne samo na tematsko-formalnom planu, već po nekoj unutrašnjoj uzbuđenosti, ironičnom posmatranju i istinskom traganju za poetskom suštinom.

naznake lirskog

Aleksandar Carić: OSNIVANJE GRADOVA
Stojan Janković: PREBRZA JEVANDELJA »Matica srpska« 1987. god. Novi Sad

saša radonjić

Dvije, bez svake sumnje najzanimljivije i najvrednije pjesničke knjige iz ovogodišnjeg kola Maticine edicije su prvenci Aleksandra Carića — OSNIVANJE GRADOVA i Stojana Jankovića — PREBRZA JEVANDELJA.

U podnaslovu knjige OSNIVANJE GRADOVA stoji naznaka »šest ciklusa pesama«; kao uput za pravilno čitanje veoma promišljeno određenje, a gledano sa stanovišta organizacije građe u knjizi i neophodno. Naime, riječ je o šest cjelina koje bitnije međusobno ne korespondiraju. Čak bi se moglo reći

Najsnažnije poetsko dejstvo Carić postiže u ciklusu o Umrzu i Strhi, pažljivim leksičkim odabirom, neobičnim metaforama, igrama reči: lice od brašna, pod haljinama šumskih čajnika, trpezarija od ušiju leba, kormorani usne čigre, mleko koje kaplje iz laktova, Umrz, Strha, kopriiva, kornjača, školjka, koplja, drhtaji imele, šumske stepenice, trska, sestrica jednoroga, šumski ključar, sedmo prenočište, Bumabija, Sasiel, Mžehara i Prprha, zdelica, mlečna zvana, miševi, leptiri, device . . .

Inače, Cariću je bliska jezička impermancija: neuobičajenim sintaktičkim kombinacijama, naglošću pesničkih slika, spojem spekulacije i proživljenosti — postiže efekte kojima ubedljivo i izražajno podvlači svoju stvaralačku osobnost.

Još više

U poeziji Stojana Jankovića (rođen 1963. u Novom Sadu) najviše je heterogenosti postmodernističkog senzibiliteta, na kojoj sam insistirao u uvodu.

Nije ni čudno što Janković, koji se uspešno bavi slikarstvom, preferira kolaž, jedan od najpraktičnijih postupaka novatorske umetnosti koji i kod ovog mladog pesnika rezultuje zanimljivim učincima. Uz ovaj, ne samo postmodernistički postupak, još je nekoliko na tragu »definensi« o postmodernizmu lhaba Hasana. Mogli bi se pronaći primeri indeterminacije, dekanonizacije, paralogije, parabaze . . . U »Prebrzim jevanđeljima« Stojana Jankovića prisutna su smisaona premeštanja, izrugivanja i revidiranja uobičajenih predstava, bliska paradoksu, skakanje s jednog predmeta na drugi. Janković nastoji da opšti kroz simbole lišavajući ih kako religijske, svetovne zaštite, tako i književno-teorijske zasnovanosti. To su, naravno, samo pokušaji. Artikulacija tištine, vrhunska imanencija i uspostavljanje Absoluta najvećim pesnicima nije polazilo za stihom.

Pretenzije mladog pesnika nisu tako velike, tim su stihovi (u kojima je više metonimija, nego metafora; više suprotnosti i slučajnosti, nego parataktičnosti, upoređivanja i namere) prijemljiviji modernom čitaocu.

Jankoviću je primerenija poetika sanjarije Gastona Bašlara, romantičarski ego (i pored izuzetaka samo-obezličenja) koji se u postmodernizmu najčešće »potiskuje ili dispergira« (Hasan) a vrlo retko »uznastoji obnoviti«. Iako ponekad teži samo-refleksiji, Jankoviću su draža »eterična stanja«, snovi. On je »sanjar reči«. U stihovima, kao u snovima, »gubi svoje biće«, pronalazi zaštitu. Njima pravda svoju imaginaciju, svoju nevinost. Ima »svoje amajlije: reči« (Henri Bosco), vredne pesme, ako što su: Pregaženi Narcis, Nervozni glečer, Gvozdena uspavanka, Otac, Krštenje smaragdne bebe. Umesto argumentacije prethodnih iskaza citiram Bašlara: »I šta je lijeva pjesma ako ne retuširano ludilo? Malo poetskog reda nametnutog abnormalnim slikama? Održavanje inteligentne umjerenosti u potrebi — ipak intenzivnoj — imaginarnih droga. Sanjarije, lude sanjarije, upravljaju životom.«

I zato su »Prebrza jevanđelja« najbolja knjiga u novom kolu maticinih prvih knjiga, a prvi poetski aduti Stojana Jankovića i Aleksandra Carića jedini koji zavređuju čitalačku i kritičarsku percepciju, poeni preskromnoj ovogodišnjoj poetskoj produkciji.

sanih poetskih obzora. Fragmenti njegovih pjesama, katkad, intenzivno odzvanjaju liričnim, čak intimističkim notama. Ostaje da se vidi kako će dalje evoluirati ovakav, na prvi pogled anahron angažman pjesnika.

Govoriti o knjizi PREBRZA JEVANDELJA Stojana Jankovića čini mi se znači govoriti o odsustvu bilo kojeg vida »poetičke mehanike«. Pjesme ovog autora se otimaju receptivnoj aparaturi čitaoca, hermeneutičkoj aparaturi kritičara a očigledno se ponekad prelivaju preko okvira i samih namjera pisca. Janković se ne plaši stiha. »Prejaka reč« je kod njega upravo ona najbolja riječ. Arhitektonika stihovanih nizova je uvijek drugačija i nepredvidiva. U duhu toga, može se reći da su oni fasadni elementi barokne fizionomije — dakle nakičeni u vizuelnom i akustičnom smislu i to bez negativnih konotacija. Shodno tome mogla bi se unijeti ispravka u podnaslov knjige, te reći da su ovo »pesme (sačinjene) od boje, bubnja i radosti«, bez potčinjavanja uvrženim pravilima o organizaciji moderne pjesničke tvorine.

Čini mi se da bi ove dvije knjige bilo zanimljivo posmatrati i kroz jedan uzajamni, komparativno-parelelistički odnos. Ali ne zato što je riječ o sličnim poetičkim matricama, već suprotno tome, upravo zato što su na sasvim različite načine u većini aspekata svog postojanja dobre knjige. No da bi neki bitni stvaralački etimoni ovih autora došli na svoje mjesto, valjalo bi na početku razlučiti ono istinski zrelo i zaokruženo u njihovim knjigama od onoga što još uvijek opstojava kao danak napipavanjima i neispisanosti.

Rekao bih da se Carić ponajbolje pronalazi u formama koje na prvo viđenje djeluju razvučeno, krupno. No upravo ta širina, koja ne obavezuje ovom autoru stvara sve uslove za razmahivanje i formiranje stihovanih nizova potpuno samosvojne fizionomije. Nasuprot tome, Janković kad se upusti u sličan manir očigledno gubi kontrolu i sve konstitutivne elemente ne uspeva da objedini u valjanu cjelinu. Izvjesni segmenti takvih pjesama nesumnjivo imaju svoj naboj (izdvojeni) ali posmatrani kao jedinice koje bi trebale biti u službi jedne veće poetske forme, oni se ne pokazuju kao funkcionalni. U kontekstu govora, o najjednostavnije rečeno dugačkim pjesmama ove dvojice autora ja ću apostrofirati one najbolje Carićeve i one Jankovićeve u kojima se on ne ostvaruje u potpunosti; dakle, riječ je o Carićevim pjesmama »Tamo gde se dogodilo«, »Prvi, drugi i večni sad znaš«, ciklus »Evropa«, »Oprobandi način« i Jankovićevim »Krštenje smaragdne bebe«, »Tečni tragovi«, »Smrt«, »Duh vremena«.

Kao posebno vrijednu, možda i najoriginalniju Carićevu pjesmu izdvojio bih onu ispod naslova »Tamo gde se dogodilo«. Jedna pjesma koja »teče«, formirana od finih vezivnih tkiva, bez okoštalih i pročitanih mjesta.

U smislu govora o tamnijim stranama Jankovićevog stvaralačkog opusa, navešću još jednu stavku. Riječ je o refleksijama nekih uticaja koji se ne prelamaју na pravi način, i ne mogu biti okarakterisani kao pozitivni. Najindikativnije u pjesmi »Rešeto miropomazanih golubova«, koja se ne da čitati bez prisjećanja na dobro poznate Celanove stihove iz »Fuge smrti«.

Na svu sreću sjajnih strana Jankovićevog pjesništva je mnogo više. Njegova forma je ona, uslovno rečeno »uobičajna«. Dakle, ni suviše kratka ni dugačka. Nasuprot Carića koji u stihovima te vrste djeluje stiješnjen, sputan, nedoraden, (vidljivo u ciklusu »Umrz i strha«) Janković kroz njih upravo eksploplodira svojom pjesničkom energijom, u takvim uslovima neophodno zgusnutom. Rezultat su stihovi koji opčinjavaju nizovima, čini mi se, nevidenih inovativnih angažmana. Pri tom mislim na sledeće pjesme: »Istopljeni narcis«, »Crtež koji kaplje«, »Pokajnica«, »Ono ostalo je«, »Zootrop«, »Otac«, »Jedna slika« i »Posveta«.

Ono u čemu se ova dva autora dodiruju je već spomenut pozitivan odnos spram jedne patinaste, lirске dimenzije stihova koja u sadejstvu sa nekim postmodernističkim orijentacijama formira krajnje prijemčiv i zahvalan poetski poligon.

Rezimirajmo kratko — riječ je o dvjema knjigama vrijednim svake pažnje.